

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ένας λαός θρώνεται ήμα
δαίξη πώς δε φοβάται την
ἀλήθεια — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φυ-
σικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ

✱ ΗΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 9 ΤΟΥ ΝΟΕΜΒΡΗ 1908 ✱

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘ. 2 ✱

ΑΡΙΘΜΟΣ 317

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ Ποιητική τέχνη και γλώσσα.
ΛΑΛΩ Τὰ σοφὰ ἐκλήσιμα (Anatole France).
Α. ΠΟΥΛΗΜΕΝΟΣ Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ Κοινωνισμός.
Γ. ΑΒΑΖΟΣ Στὸν Κάβο (συνέχεια).
Κ* Ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμῳ
ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ Τὰ ἴσπας!
ΦΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΑ (Τίλος).
Ρ. Ρωμαϊκὸ σκολιό.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ Τῶνης Χριστιδῆς, Νίκος Σαντορινάος,
Βασίλ-Δάκης.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΑΤΕ — ΧΩΡΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ*

«Χώρα ἦτις ἐγέννησεν Ὀμήρου
καὶ Σοφοκλεῖς καὶ εἶχε χθὲς ἀκόμη
δημοτικὰ ἄσματα καὶ Σολωμόν...»
Εὔρ. Ροῦθης
(Περὶ συγχρόνου Κριτικῆς ἐν Ἑλ-
λάδι).

Α'.

Μὲ συνεπαίρνει ὁ Καραϊσκάκης καὶ μὲ θαμπώ-
νει ὁ Σολωμός. Ὅμως ἡ λατρεία μου πρὸς τὸν
πρῶτο δὲ μ' ἐμποδίζει νὰ στοχάζομαι πὺς τὸ ἔργο
τοῦ ποιητῆ ἤρωα κρητιέται ἀπὸ θεμέλια πῶς βαθιά,
μὲ νόημα πὺς δὲν ἔφτασε, ἴσα μ' ἐκεῖνο, τὸ ἔργο τοῦ
καπετανίου ἤρωα. Θυμάται κανεὶς πάντα τὸ ζω-
γραφικώτατο στίχον ἐνὸς μεγάλου ἱεροφάντη τῆς
Μούσας γιὰ τὴν Ἑλλάδα πὺς τὴ βλέπει τυλωμένη
ἀπάνω ἀστὰ κρυπταλλένια βάρβα τοῦ Λόγου. Ἡ
γῆ μας, μάννα τοῦ ποιητικοῦ ἠρωισμοῦ, πῶς πολὺ
παρ' ὅσο τὴν καμαρώνουμε γιὰ βρῖση τῆς πολεμι-
κῆς λεβεντιάς.

*) *Θίλε Νουμά*,

Μὲ ρωτῆς γιὰ τὸ πεζογράφημά μου «Ποιητικὴ γλῶσσα
καὶ τέχνη» πὺς φάνηκε μέσα στὴν ἐπετηρίδα τῶν κ. κ.
Π. Ἐξαρχάκου καὶ Θ. Φιλαδέλφως «Ἑλληνικὰ Πρόδοιο». Νομίζω
πὺς καλὸ θὰ εἶ-εταν νὰ γάρῃ καὶ τὴ δική σου τὴ
φιλοξενία. Τὴν περασμένη ἀνοιξη, παρακαλεσμένος ἀπὸ
τοὺς ἐκδότες τῶν «Ἑλληνικῶν Προόδων» ἔδωκα στὸ
μικρὸ πεζογράφημα τοῦτο τὴ μορφή μιᾶς ἱστορικῆς—νὰ
ποῦμε—ἐκθεσῆς. Θέλησα μέσα σὲ τοῦτο νὰ ξανακοιτάξω,
καὶ νὰ περιμαζέψω, μέσα σὲ μιὰ βιτρίνα, γιὰ νὰ εὐκολύνω
τὴ ματιὰ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνίθεου ἀπὸ
τέτοια, πράγματα γνωστὰ καὶ εἰπωμένα. Ὅμως εἶδα πὺς
τὸ περιμάζωμα τοῦτο ἔδωκε στάντικείμενα μιὰ ὄψη, ἂν
ὄχι καινούρια, μὰ πάντα πολὺ χαρακτηριστικὴ, πὺς πιάνει
τόπο. Θὰ μπορούσε νὰ μὴ φανῇ κούραστικὴ καὶ στοὺς
ἀνεγνωστὰς τοῦ «Νουμά» καὶ νὰ τοὺς δώσῃ, ἄλλτ, μιὰ
φορὰ, εὐκαιρία νὰ σαλέψουνε μέσα τους κάποιοι στοχασμοί.

Μὲ τὴν ἀγάπη μου
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ ἡμέτερον τοῦ Σολωμοῦ μαζί
μὲ τὸ 21, σημαντικώτατο. Κι ἀγνάντια ἀπὸ τὸ
Σολωμὸ ὁ Κάλβος τῶν Ὁδῶν, φασκολικός καὶ ἀρ-
χαϊκός ὅσο εἶναι ὁ Σολωμός μαντσονικός καὶ νεωτε-
ρικός. Μὰ πάντα καὶ οἱ δύο ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὰ
ἔθνικα ἰδανικά, ζωντανὰ τότε, πάντα συνταιριά-
ζοντας μὲ τὴν ἀτομικὴ τους ψυχὴ τὴν ψυχὴ μιᾶς
φυλῆς τριγύρω τους. Μὰ καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος δὲν
κατορθώνουν ἐλεύθερα νὰ τραβήξουνε τὸ δρόμο τους
ὡς τὸ τέλος, νὰ μᾶς ξετυλίξουν ἀνεμπόδιστα τὴ
δύναμή τους ὅλη. Ὁ Κάλβος πρόωρα σωμαίνει καὶ
χάνεται ἀπαρατήρητα.

Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἰάνου στὴν Ἑλευθεριά» ἀφοῦ
ἔζητε στὸν ἐλεφαντένιο πύργον τοῦ μίσα στοὺς Κορ-
φούς, σκεδιάζοντας τὸ χτίσιμο κύκλων ἄξιων τοῦ
Δάντη καὶ μὲ ἀκλεισμένη τὴν Ἑλλάδα μέσα του,
σὰ νάκουγε ἀνὰ λαχταρίζῃ μέσα του κάθε εἶδος μὴ-
γαλείου, —κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ λόγον, —χάθηκε καὶ
κεῖνος, γέρος, μὰ σὰν πρόωρα, καὶ σὰ μαραζωμένος.
Οἱ θαυμαστὲς τοῦ πὺς διαλαλοῦταν τοὺς δαντικούς
κύκλους τοῦ δὲν ἤρνανε παρὰ λιγοστὰ καὶ ἄρια καὶ
σκόρπια ἀγκυρία. Σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ μέσα
στὴν Ἰόνια Βουλὴ στὰ 1862 ὁ Ἀριστοτέλης Βα-
λαωρίτης, ἕνας ἀπὸ τοὺς πῶς γνωρισμένους, μὰ καὶ
ἀπὸ τοὺς πῶς ἀμοιαστοὺς μ' ἐκείνον διάδοχους τοῦ
Ἀλέξανδρου τῆς Ποιητικῆς μας Τέχνης, μᾶς εἶπε :
«Ὁ Σολωμός ἐμαρᾶνθη, ἐξήντισεν ὡσεὶ χέρτος τοῦ
ἀγροῦ.» Ἐμαρᾶνθη. Μὰ ἡ πῶση πὺς μᾶς κληρο-
δότησε εἶναι τὸ λουλούδι τὸ ἀμάραντο. Κι ἀπὸ τίς
μοῖρες τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου, τῶν ἀτίμια-
σαν ἀρχηγῶν τοῦ νεοελληνικοῦ στίχου, δείχνεται
παραστατικὰ πὺς κάποιοι δράκοντας κυνηγᾷ τὴ
νεράϊδα ποίησης μας. Σύμβολα καὶ οἱ δύο τους ἐνός,
πὺς κρατᾷ καὶ ἀκόμη, κατατρεμοῦ.

Στὰ 1857 πῶθαν ὁ Σολωμός. Γιὰ νάρθη ὡς
τὴν καρδιά τῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ φτάσουν τὰ ση-
μάδια τῆς μεγαλονότητος τῆς τέχνης τοῦ ὡς τὴν
Ἀθήνα, ἔπρεπε νὰ περάσουν χρόνια καὶ χρόνια καὶ
μ' ὅλη τὴ σοφὴ καὶ ἀποκαλυπτικὴ μελέτη τοῦ Πο-
λυλά στὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἐυρίσκο-
μένων τοῦ Σολωμοῦ» στὰ 1859. Καὶ μ' ὅλα τὰ
ἄμορφα ἔργα, ὅσο λιγοστὰ καὶ ὅσο σπάνια καὶ ἂν εἶ-
τανε, τὰ βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὸ σολωμικὸ τάργα-
στῆρι, πὺς ἀνοιχτὸ ἔμενε πάντα στὰ Ἐφτάνησα.
Ἀπὸ τὰ 1857 ἴσα μὲ τὰ 1887, ἡ Ποίησή μας, καὶ
μ' ὅλο τῆς τὸ ἔκρουσμα στὸ Βυζάντιο, καὶ μ' ὅλο
τῆς τὸ περπάτημα στὴν Ἀθήνα, δὲν ἀνθίζε παρὰ
στὰ Ἐφτάνησα. Στὴν Ἁγία Μαύρα βροντοφωνοῦσε
ἄκρατωτικά μὲ τὸ Βαλαωρίτη. Στὴ Ζάκυνθο ἀηδο-
νολαλοῦσε ὄνειροφάνταστα μὲ τὸν Ἰούλιο Τυπάλδο.
Στὴν Κέρκυρα σολωμοφρεμμένη πάντα, τεχνικώτατα

τρυφεροπλέκοταν μὲ τὸ Μαρκορά, δημοτικώτατα μὲ
τὸ Ζαμπέλιο, καὶ μὲ τὸν κριτικώτατο Πολυλά τῆς
ἔρχινε τῆς μεταφραστικῆς δουλειᾶς ἕνα μαγνᾶδι
πρωτόφαντης ἐλάμψης. Μαγνᾶδι πὺς ἀκόμη μίση ἀπὸ
τὴ χάρη τοῦ τρεμολάμπου μετὰφράστες μαζί καὶ
πλάστες, ὁ Καλογοῦρος, ὁ Θεοτόκης, ὁ Κογεβίνας.
Στὴν Κεφαλλονιά σφύριζε κοροϊδευτικὰ ὁ ἰταλογνώ-
στης καὶ ὀρθολογιστικώτατος Λασκαράτος. Κι ἂν
κάποτε δειλότερα καὶ μέσα στὴν πεζὴ Ἀθήνα
ἀκούγοταν, ἀκούγοταν μὲ τὸ Ζακυνθιανὸ Τερτσῆτη,
πὺς βάφτισε καὶ ξαναπρασίωσε τάρχαϊα θέματα
μέσα στὰ νερά τῆς ἀπλῆς τοῦ γλώσσας.

..De la musique avant toute chose ! —
Tout le reste est litterature.» Εἶπε ὁ γάλλος
ποιητὴς Βερλαῖν στὸ περίφημον ποίημά του γιὰ τὴν
«Ποιητικὴ Τέχνη». Μ' ἄλλους λόγους : «Τὴ μου-
σικὴ πρῶτα καὶ ἐπ' ὅλα νάχετε στὸ νοῦ σας. Ὅλα
τᾶλλα δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ τεχνικὰ λόγια.»
Ἀνάλογα μπορεῖς νὰ πῆς πὺς ἡ νέα ἐλληνικὴ ποίη-
ση, ἔξω ἀπὸ τὴ βαθυστόχαστη μουσικὴ τοῦ Σολω-
μοῦ, ξεπεσμένη κρέμοταν ἀπὸ κάποια ἐπιτήδεια
συμπλεγμένα, πῶς λίγα, πῶς πολὺ, ἀερόλογα, ἀπὸ μιὰ
στιχουργημένη, πῶς πολὺ βροντερή, παρὰ καλόχη,
πολιτικὴ ἢ πατριωτικὴ δημοσιογραφία, ἀπὸ μιὰ
φτωχὴ ρητορικὴ μὲ πλούσιες ρίμες. Τὸ μυστήριον τῆς
ποιητικῆς ὁμορφίης δὲν μπορεῖ γερὰ καὶ σωστὰ νὰ
τὸ γγίξῃ, καὶ μ' ὅλο τοῦ τᾶγνὸ φιλοσοφικοποιητικὸ
βάθος, ὁ Πικραρηγόπουλος, μὲ τὴν ἀδύνατη, τὴν
ἄχρωματιστή, τὴν ἀπρόσεχτη, τὴν φραγκοκαθαρεύ-
ουσα, καὶ σὰν ἀπὸ ζυμαρὶ γλῶσσα του. Μῆτε καὶ
μ' ὅλα τοῦ τὰ φαντασμένα καὶ πλατιά ἐπικά του
θέματα ὁ πεζολογικός καὶ ἀψυχος Ἀντωνιάδης.

Στὰ 1877 προφέρεται στὴν Ἀθήνα, πρώτη
φορὰ, μὲ τὸν τόνο πὺς τοῦ ἀξίζε, τὸ ὄνομα τοῦ πα-
ραγκωνισμένου, ἢ πολὺ μισὰ καὶ σχεδὸν κωμικὰ,
γνωρισμένου Σολωμοῦ ἀπὸ ἕνα γερὸ κριτικὸ, γρε-
μιστὴ τῶν σχολαστικῶν εἰδώλων : Ἐγραψεν ὁ Ροῦ-
θης τελειώνοντας τὸ περίφημον μανιφέστο του «Περὶ
συγχρόνου Ἑλλάδι κριτικῆς» : «Χώρα ἦτις ἐγέν-
νησεν Ὀμήρου καὶ Σοφοκλεῖς καὶ εἶχε χθὲς ἀκόμη
(1) δημοτικὰ ἄσματα καὶ Σολωμόν, δικαιοῦται νὰ
περιμένη τοὺς ἐφαμύλλους τῆς ποιήσεως, εἰς τούτους
ἐπιφυλάττουσιν παρθένον τὴν δόξην καὶ ἀμείωτον τὸ
ἱερὸν ὄνομα ποιητῆς.»

Ὁ μεγάλος λόγος εἰπῶθηκε. Βάλτε κατὰ μέρος
τοὺς Ὀμήρους καὶ τοὺς Σοφοκλεῖδες. Ἑλληνες ὅσο
ζοῦσαν, ζοῦνε τώρα τὴν ἄλλη ζωὴ τὴν ἀθάνατη,
πολίτες τοῦ κόσμου. Ὁ μεγάλος λόγος εἶναι πὺς

1) Τὸ «εἶχε χθὲς ἀκόμη», σὰ νὰ περιττεύῃ. Τὸ σωστό-
τερο : «ἔχει», ἀπλούστατα.